

BÁRDOSI JÓZSEF: A TÉR ELVESZTÉSE

Várady festészetének lényege: a tér elvesztése. Bár a teret maga az ember konstruálta, az elvesztés mégis az emberre, mint folyamat pedig az időre vonatkozik. Rövid megnyitásban erről a három jelenségről fogok beszélni.

Kezdem az idővel. Yoshihiro Francis Fukuyama azt gondolta, hogy egyes népek – és hangsúlyozom, hogy csak az egyes népek – elérték a történelem végét, míg mások a történelem rögzös útján botladoznak. Tehát Fukuyama nem egy tényt, hanem egy összefüggést ismert fel. Ez az összefüggés a képzőművészetben, adott esetben Várady Róbert művészetében annyit jelent, hogy van analóg művészet. Az analóg művészet az időnek van alávetve (ebből lesz a művészet története). És van az időnek nem alávetett művészet. Jobb híján ezt nevezzük digitális művészetnek (a digitális szó persze nem technikai kivitelezést jelent). A fentiekből következik, hogy Várady művészetében analóg művészet. Az alábbiakban ezt a logikát követem. Mondandómban előreszaladva azzal folytatom, hogy Várady festészetében van egy konstans elem, és van egy változó elem. Konstans elem: az ember, az emberi létezés, az ember jelenléte. Változó elem az ezerarcú tér – ahogy én nevezem: az elvesztett tér.

Mielőtt folytatnám, szeretném megköszönni Váradynak, hogy felkért a kiállítása megnyitására, mivel a felkérés lehetőség számomra, hogy olyan valóságról és olyan „látszatvalóságokról” beszéljek, amelyek új kihívásnak tűnnek, mégis az európai művészetből erednek, mint ahogy ez a kiállítás is az európai művészet töretlen egységét és kanyargós folyamatosságát demonstrálja.

Még néhány mondat az időről, az idő folyamatosságáról. Ne feledjük, hogy Hans Belting professzor szerint nem a művészet ért véget, hanem a modernista szemlélet. Az a modernista szemlélet, amely szerint a művészetet látni kellett. Ebből következik, hogy nem a valóság bizonyult hamisnak, hanem a felkínált mérőeszköz. A felkínált mérőeszköz (a modernizmus), amivel a világot mérni kellett, sajnos rosszul volt kalibrálva. Végülis kiderült, hogy még sem az idő kereke zökkent egyet. Mint említettem, Fukuyama professzor sem azt mondta, hogy véget ért a történelem, hanem azt tételezte, hogy egyes népek elérték a történelem végét, más népek azonban még a történelem rögzös útját tapossák. Ezt a két állítást ki kell egészítenem egy harmadikkal, miszerint vannak olyan népek, népcsoportok, amelyek a történelem előtti állapotból egyszerűen, fizikai értelemben átgyalogolnak a történelem utáni állapotba. Az átgyaloglás folyamatát – már a kétezres évek elején – egész kiválóan ábrázolta Birkás Ákos és Konkoly Gyula festésze.

A folyamatosság után essen szó Várady művészetének és a művészettörténetnek egyik leglényegesebb eleméről: a térről. Természetesen a térábrázolás nem Várady festészetével kezdődött, azonban az ő művészetében jelentős állomása ennek a nagy történetnek. Az európai festészetben elsőként Giotto „adott teret” az embernek. Ezt a teret nevezzük giottói doboztérnek. Giotto festményein az ember már nem lebeg, nem lábujjhegyen áll, hanem elfoglalja helyét a földön. Ez a honfoglalás akkor még kisebb-nagyobb aránytévésztsékekkel járt, de mégis Giotto volt az, aki felvillantotta a lehetőséget az ember számára, hogy uralni fogja a teret. Ez a kijelentés látszólag csak egy egyszerű mondat, azonban Giotto *új evangéliumnak* nevezett festésze (Millard Meiss) hétszáz évre kaput nyitott az európai művészet számára. Giotto után Piero della Francesca már korrekten – a perspektíva szabályai által – mutatta meg a teret. Ennek a megmutatásnak a reneszánsz építészet kialakulása volt az előfeltétele. Piero della Francesca teremtett folyamatosságot a térábrázolásban. Műveiben a tér teremtése és az önmagára ismerő ember immár harmóniában jelenik meg. Mindezek után hatalmas ívet ír le az európai festészet. Ennek az ívnek a végén a tér és az esztétikum egyszerűen elnyeli az embert, majd a modernizmus darabokra töri és elnyeli a teret. Ezzel az aktussal a modernizmus visszalökte a művészetet a Giotto előtti állapotba.

E „visszalökés, visszalépés” után a képzőművészet újra elindult a maga útján. Az újabb „Giotto előtti” helyzetből már nem a szakralitás felé vezettek az utak, hanem a modernitás utáni parttalanságba. A parttalanság – fizikai és lelki értelemben – a tér elvesztése. Miután a modernizmus darabokra törte és elnyelte a teret, Várady nem tehetett mást, mint megfordította a helyzetet: nem látszati tereket ábrázolt, hanem a látszatot helyezte a valóság elé. Várady festészete ezért jelentős kortársi állomása ennek a nagy útnak, amit ember és tér szétválásának nevezünk. A látszat valóságát Marc Augé nyomán nevezhetjük nem-helyeknek is. A nem-helyek egyfajta tranzit-helyek, tranzit-zónák. Azonban a Várady által ábrázolt tranzit-zónákban – érdekes módon – nem migránsok haladnak elszántan, hanem mi, bennszülöttök téblábolunk. Mi magunk keresgéljük a helyünket. És ez a keresgélés a tér elvesztése.